Dannelse er Magt

Taler
Joseph Oscar Hennum

Dato
1 mars 1891

Sted
Kristiania

Omstendigheter
Fyrstikkarbeiderskernes Fagforening

Kvinder og Mænd!

Den ærede Bestyrelse af Fyrstikarbeiderskernes Fagforening har opfordret mig til at tale nogle Ord ved denne Fest; og jeg vil det, idet jeg særlig henvender min tale til Kvinderne; for det er jo Fyrstikarbeiderskernes Fagforening som egentlig holder Fest her i Kveld!

Efterat Foreningen nu i længere Tid ligesom har ligget i Dødvandet synes det som om der under dens nye Bestyrelse atter skal komme Liv i den, - idet hyppigere Sammenkomster har taget sin Begyndelse. Jeg skulde ønske, at denne gode Begyndelse maatte følges af en ligesaa god Fortsaættelse, at disse Sammenkomster fik en vis Regelmæssighed, at man til deres Afholdelse saa sig istand til at leie et Lokale med en saa Bekvem Beliggenhed som muligt; for det er den eneste Maade, hvorpaa jeg kan tænke mig, at man kan virkeliggjøre et af de Formaal Fagforeningen har, nemlig Afholdelsen af belærende Foredrag og Samtalemøder! - Og især de belærende Foredrag interesserer jeg mig levende for; ti jeg tror, at de vilde have en stor Betydning for Fagforeningens Trivsel i alle Deler.

I har rimeligvis alle en og anden Gang i Eders Liv hørt eller læst de Ord Kundskab er Magt; de har slaaet Eders Øre som en Røst fra en fjern Verden, men hvis Mening I ikke til fulde forstod! - Jeg vil gjentage disse Ord, jeg vil gi dem et større Fang, saa de rummer mere og sige: Dannelse er Magt.

Hvad er Dannelse? vil I spørge. Ja, det er ikke saa greit at svare paa, hvis det skal gjøres saa simpelt, endetil og letfatteligt, at alle og enhver kan forstaa det! - Det er rart at det skal være saa vanskeligt, da vi dog alle sammen uden Undtagelse fra

den Laveste til den Høieste i dette Land har Dannelse, skjønt naturligvis i forskjellig Grad, fra bitte lite Gran til den høieste, som Tiden eier! Naa, det er saare vanskeligt, men jeg faar forsøge at gjøre det alligevel! - Vi skal begynde med et Billede.

Naar jeg tager en Birkekubbe og kløver den op til Emningsved, naar jeg da af denne Emningsved tager et emne og ved hjælp af Øxe omdanner det til et Slevemne og saa endelig ved Hjælp af Knis, Rasp, Skulp, Jern o.s.v. deraf gjør en fin, pen Slev - saa har jeg lidt efter lidtgit det raa Træstykke en Form, som gjør det til en nyttig og behagelig Gjenstand til Menneskets Brug; jeg har fra den Stund, jeg kløvet Kubben og indtil Sleven blev færdig lidt efter lidt dannet Træstykket til noget høiere, end det var før, til at tjene et høiere Formaal end det kunde i sin oprindelige Tilstand; og for hver af de paa hinanden følgende Trin i Dannelsen har det faaet en større og større Værdi for Menneskesamfundet!

Saaledes er det ogsaa med Mennesket! Det dannes fra Fødselen af lidt efter lidt, og ved Dannelsen gjøres det til et mer og mer værdifuldt Medlem af Samfundet! - Dette skal snart bli indlysende for Eder, naar I bare vil følge mig videre med udelt Opmærksomhed!

Man har sagt om Mennesket, at det er et Selskabsdyr - det er sandt, det er et Væsen, so trives bedst, ved at leve sammen med sine Lige, i Samfund med sine Lige, og det er dets Opgave i Livet at gjøre sig stadigt mere og mere skikket til at leve i Samfund med andre, sammen med alle andre Mennesker, at gjøre sig Jorden eller Naturen underdanig, og derved forandrer de stadig sine Kaar paa denne lille Kugle, som triller gjennem Verdensrummet omkring den lysende Sol som Midtpunkt.

Er nu Mennesket fra Naturens Haand fra Fødselen af svært skikket til at leve i Samfund, leve sammen med sine Medmennesker? Nei, det skal det være vist at det ikke er!

Vi behøver bare at huske efter, hvad vi hører og lærer om de Vilde og gjøre os op med os selv om vi skulde være synderlig tjent med at have dem blandt os i deres raa udannede Tilstand. Men vi behøver ikke at fare saa langt, for det er at gaa over Bækken efter Vand! Vi behøver bare at se hen til vore egne Unger! Det skal meget Umage til at gjøre Folk af dem, til at gjøre dem skikket til at leve sammen med andre Mennesker. Det maa skje alt fra de ligger i Reven, med det Gode og

med det Onde, med Klap og med Hug - for ellers blir det ikke muligt at holde ud med dem. Fra Fødselen af er de saa lidet som muligt skikket til at være blandt Folk, - de er onde af Naturen, som det hedder, uskikkelige, saa det har Skikk. Og naar vi da tar os af dem, tar os af deres Opdragelse, saa gir vi dem Dannelse, danner den vesle Raatamp om til et skikkeligt Barn - danner den fra et litet Dyr til at bli et Menneske, d.v.s. et Væsen skikket til at leve hyggeligt sammen med sine Lige - sig selv og dem til gjensidig Glæde og Gavn!

Den aandelige Uddannelse til at leve i Samfund, og i Samfund at gjøre os Jorden underdanig, det kalder vi Civilisation. Jo bedre denne Uddannelse er, jo mere civiliserede er vi ogsaa!

Jo mere dannede vi er, jo mere civiliserede vi er, jo mere skikkede er vi til at leve isammen med vore Medmennesker, og sammen med dem gjøre os Naturen underdanig til gjensidig Fordel, Glæde og Lykke og alt Godt.

Vi er nu kanskje kommen saa vidt, at det er gaaet op for vort indre Syn at Dannelse er noget godt og priseligt, og noget som ethvert fornuftigt Menneske bør af al Magt stræbe efter at komme i Besiddelse af. Og De siger til mig, lad os høre lidt nærmere om Dannelse, som du roser saa meget! Javel!

Der er for det første to Slags af den, nemlig Almendannelse og Særdannelse. Almendannelse, som altsaa er lige for alle, omfatter det som alle Mennesker burde have - Særdannelse det som hvert enkelt Menneske alt efter sit Gjøremaal eller sin Stilling i Livet maa have, det som almindelig kaldes Fagdannelse, - som altsaa er forskjellig for hver især; en Smed maa have en anden Fagdannelse, end en Præst o.s.v.

Her skal vi bare tale nogle Ord om det, som burde være lige for alle, nemlig Almendannelsen! Hvori bestaar den? - Jo, den bestaar:

1. i Forstandens Dannelse; i Erhvervelsen af Kundskaber, at Viden; derved sættes vi istand til at skille Sandhed fra Digt og Løgne, lære at kjende os selv og alt om os, blive delagtige i Sandheden, faar Evne til at se Tingene som de virkelig er.

2. i Følelsens Dannelse, saa vi lærer os til at skjønne Forskjel paa skjønt og hæsligt, smugt og stygt, - glæde os overdet skjønne, - afsky det stygge, - finde

Nydelse i og sætte Pris paa alt det som skjønt er i Livet hos vore Medmennesker, i Naturen, i Kunsten og Videnskaben.

3. i Viljens Dannelse, eller som den ogsaa er kaldt, den moralske Dannelse, hvorved vi lærer at skjønne Forskjel paa godt og ondt, galt og ret, hvad vi skal gjøre og lade være at gjøre, lære vore Pligter at kjende, finde Nydelse i at gjøre det Gode og afsky det Onde! - og gjøre vor Pligt.

Dannelsen har altsaa til sin Gjenstand det herlige Trekløver, det Sande, det Skjønne, det Gode.

Hertil kan da føies den selskabelige Dannelse, Kjendskaben til Samfundets Omgangsformer, det som man i Dagligtale kalder Folkeskikk, Kjendskab til Skikk og Brug hos de Mennesker, vil lever blant; hvorledes vi skal hilse hverandre, tiltale hverandre, gaa halveis for hverandre, naar vi mødes, komme inad en Dør, spise, drikke o.s.v. - kort, hvorledes vi skal te os, naar vi skal kaldes velopdragne, eller gjøre, hvad der er sømmeligt. Folkeskikken er forskjellig i hvert land og ikke den samme heller inden et og samme Lands Grænser! Dog vil ogsaa den med Tiden bli lige overalt, faa Almengyldighed.

Se der har vi store Opgaver for os; det er ethvert bravt Menneskes Pligt at søge ar naa saa langt som det for Tiden er muligt! Jeg siger for Tiden - Aldrig har Civilisationen eller Dannelsen i Verden været saa stor som nu; men Mennskeaanden skrider stadigt fremad paa Civilisationens og Dannelsens Vei - og hver af os maa dagligt anstrænge os for at følge med, hvis han ikke vil blive agterudseilet. Menneskeheden har paa langt nær naaet did, hvor den burde i Civilisation og Dannelse - naaet Idealet som det hedder.

Det er hvert Menneskes Pligt at stræbe alle sine Dage, hver Time, hvert Sekund forat bli som det burde være, arbeide utrættelig paa vor Dannelse, paa vor Aands Udvikling i sandhed, i Skjønhed, i Godhed! - saa at hver synkende Sol ser os i alle Deler bedre end den saa os om Morgenen.

Denne Dannelse erhverver vi Mennesker os som alt andet Godt bedst i Samfund, sammen med vore Medmennesker! Derfor siger jeg, faa regelmæssige Sammenkomster, som I alle sætter Eders Ære og Pligt i at besøge stadigt; sørg i disse for at faa letfattelige belærende Foredrag, Samtale, Musikk og Sang og anden uskyldig Morro!

Vær overbevist om I Kvinder af Fyrstikarbeiderskernes Fagforening, at hvis I med Iver og Stædighed og enig Samvirken vilde arbeide paa at gjøre denne Del af Fagforeningens Formaal til Virkelighed, vil det i alle brave Menneskers Øine geraade Eder til al Hæder og Ære! Og den Dag vilde være Eder en stolt Dag, den Dagen da I stod der som de i alle Henseender mest dannede af vore Fabrikarbeidersker! Gid det maatte ske!

Og saa ender Festens alvorlige Del - og jeg ønsker Eder alle paa Bestyrelsens Vegne velkomne, at I maa more Eder hjærtelig og angerløst, saa at I forfrisket og vederkvæget efter Festen i Morgen kan gaa til eders daglige Arbeide!

Altsaa endnu en Gang hjærtelig velkommen og mye Morro!

Kilde
St. Hallvard, nr. 2, 1997

Emneoversigt
Appell, Fagbevegelsen

URI
https://www.virksommeord.no/tale/dannelse-er-magt